

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

(Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 1, Nisan/April 2022)

Sercan KADAŞ

Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı
sercankadas@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0003-2087-5800>

Ahmed Paşa'nın "Kerem" Redifli Manzumeleri Hakkında

About Ahmed Paşa's Poems with "Kerem" Redif

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 15.03.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 31.03.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.04.2022

Atıf/Citation

KADAŞ, S. (2022). Ahmed Paşa'nın "Kerem" Redifli Manzumeleri Hakkında. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6 (1), 1-11. <https://doi.org/10.34083/akaded.1088409>

KADAŞ, S. (2022). About Ahmed Paşa's Poems with "Kerem" Redif. *Journal of Academic Language and Literature*, 6 (1), 1-11. <https://doi.org/10.34083/akaded.1088409>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

Divan şiirinin kurucu şairlerinden Ahmed Paşa, inişli çıkışlı hayatının zor dönemlerinde devlet büyüklerine isteklerini kasidelerle bildirmiş bir şairdir. Onun hayat hikâyesinde önemli bir eşik, Fatih Sultan Mehmed'e sunduğu kerem kasidesidir. Ali Nihad Tarlan'ın hazırlamış olduğu *Ahmed Paşa Divanı*'nda, Ahmed Paşa'nın Fatih'e sunduğu "kerem" kasidesinin yanı sıra ıydiye türünde kaleme alınmış bir kerem kasidesi daha bulunmaktadır. Tarlan, bahsi geçen çalışmasında, ikinci kerem kasidesinin kime sunulduğu ile ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir. Ayrıca, *Ğullaruz ħălümüz aňlatmaĝa geldük ħapuya // İntizâruz ki icâzet vire sultân-ı kerem* beytinden itibaren duygudaki değişime bağlı olarak farklı bir manzumenin varlığına işaret etmektedir. *Ahmed Paşa Divanı*'nın tenkitli neşri amacıyla hazırlanmakta olan doktora tezi vasıtasıyla elde edilen kırk nüsha tanıklığında Tarlan'ın kısmen değindiğı bu yeni nazım şeklinin on yedi beyitten oluşan bir kıta-i kebire olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada, kerem kasideleri etrafında, nazım şekli ve tenkitli metin bağlamında var olan birtakım karışıklıklar ile manzumelerin sunuldukları kimseler ile ilgili belirsizlikler giderilecektir.

Anahtar Kelimeler: Divan şiiri, Ahmed Paşa, kerem kasideleri.

Abstract

Ahmet Pasha, one of the founding poets of divan poetry, is a poet who passed his requests to state's administrators through qasidas in hard times of vicissitudes of his life. One of the important thresholds in his life was Kerem Qasida that he presented to Fatih Sultan Mehmed. In 'Ahmet Pasha Divanı' that arranged by Ali Nihad Tarlan, in addition to Kerem qasida there is one more Kerem Qasida. Tarlan, in his mentioned study, he does not give any information about whom the second Kerem Qasida was presented to. Besides, from the couplet 'Ğullaruz ħălümüz aňlatmaĝa geldük ħapuya // İntizâruz ki icâzet vire sultân-ı kerem' on, it pointed out the existence of a different poem due to change in sensation. In testimony of forty copies that obtained through doctoral thesis, arranged for critical publication, it is defined that the new verse type, which Tarlan partially mentioned, is kıta-i kebire. In this study, in the light of kerem qasidas, some confusions in the context of verse types and satirical texts, and uncertainties about whom the poems were presented will be eliminated.

Keywords: Divan poetry, Ahmed Pasha, kerem qasidas.

Giriş

15. yüzyıl Osmanlı sahası Türk şiirinin zirve isimlerinden olan Ahmed Paşa, tarihî kaynaklar ve edebiyat tarihlerinde kaside ve nazire şairliği yönüyle tanınlanır. Şeyhî (ö. 834? / 1431?)'nin kerem redifli kasidesine yazdığı nazire, şiirinin belirtilen niteliğinin en dikkate değer örneklerindedir. Yapılan bir hatadan duyulan üzüntüyü ifade ederek özür ve af dilemek üzere Fatih Sultan Mehmed'e sunulan kaside, hem sanatçının eserini yazma amacına ulaşmasına hem de sanatının tanınmasına önemli katkıda bulunur.

Fatih Sultan Mehmed'in musahip (sohbet arkadaşı) ve veziri olan şairi önce saraydan, sonra da payitahttan uzaklaştırmasına yol açan olay, on altıncı yüz yıl tezkirelerinde küçük farklarla konu edilmiştir. Buna göre Ahmed Paşa, ahlâkî bir mevzu nedeniyle Fatih Sultan Mehmed'in gazabına uğrayarak hapsedilmiştir. Sehi Bey¹ (ö. 955/ 1548) dışındaki tezkireciler, Ahmed Paşa'nın *Kerem Kasidesi*'ni sunduktan sonra padişah tarafından affedildiği görüşünde birleşir. İnalçık (2015), Fatih'in şaire olan tutumunu şöyle açıklar: "Musahibin yaşam tarzı devlet ve toplumun genel ahlâk ve ilkelerine uygun değilse dedikodu başlar ve bundan patronun şöhret ve nüfuzu zarar görür." Tarlan ise tezkirelerde verildiği gibi ahlâkî bir mevzu sonucu ölüm korkusuyla *Kerem Kasidesi*'nin yazıldığı görüşünün doğru olmadığını ifade eder. Ona göre tezkire yazarları kasideyi layıkıyla tetkik etmeden nakletmiştir; *Kerem Kasidesi*, teveccüh ve alakayı kaybeden bir insanın onu tekrar kazanması için kaleme alınmıştır. Ancak muhakkak ki Fatih ile veziri arasında sebebi meçhul bir olay cereyan etmiş ve Ahmed Paşa saraydan uzaklaştırılmıştır (Tarlan, 1966, s. 8). Ahmed Paşa'nın vefatından (902/ 1497) yaklaşık kırk yıl sonra konuyu ele almaya başlayan tezkire yazarlarının sundukları sözlü bilginin kaynağının belirsizliği, geçerliliği ile ilgili tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Ancak, kasidenin memduha iletilmek istenen taleplerin sıralandığı asıl bölümü olarak ele alınabilecek 24-28. beyitlerinde şairin *cürüm* ve *günah* olarak nitelediği bir davranışını da kabullendiği açıktır. *Ahmed Paşa Divanı*'nda "Sultan Mehmed'e Affedilmesi İçin Gönderdiği" başlığıyla bulunan on dört beyitlik Arapça manzume, *Kerem Kasidesi* ile hem yazılış amacı hem de söylem bakımından örtüşmektedir. (Tarlan, 1966, s. 356, 357). İçeriğiyle yaşanan olay hakkında daha açık bilgilere de ulaşılabilen manzumede şair, öncelikle sanatlı bir söyleyişe başvurarak padişahın cömertlik ve bağışlama vasıfları üzerinde durmaktadır. Beklentilerini dile getirdiği 13, 14. beyitlerde ise padişaha "Hatayı affetmek ceza vermektен daha hoştur. Büyük kişi hatanın arkasından gitmeyen kişidir." ifadeleri ile seslenmektedir.² Böylece Ahmed Paşa'nın padişaha bir kaside ve bir Arapça manzume

¹ Sehi Bey, padişahın "Bana bir harf öğretenin kölesi olurum." sözünün anlamını düşünerek şairi öldürmekten vazgeçtiğini bildirmektedir (İsen, 1997, s. 60).

² Arapça manzumenin son beytinde geçen "Ben hâlâ senden gelecek lütfu bekliyorum" dizesi, manzumenin *Kerem Kasidesi*'nin sunulmasından sonra yazıldığı düşüncesini kuvvetlendirmektedir.

sunarak ceza verilebilecek bir kusurunun bağışlanmasını talep ettiği sonucuna varılabilmektedir.

Tezkire yazarlarının *Kerem Kasidesi*'nden alıntuladığı kimi beyitlerin *Divân*'ın Ali Nihad Tarlan tarafından hazırlanan tenkitli metninde iydiye türündeki bir kasidede olduğu gözlenmiştir.³ *Divân* nüshaları incelendiğinde ise söz konusu beyitlerin tenkitli metinde bulunmayan bir kıtada da yer aldığı tespit edilmiştir. Elde edilen verilere göre Ahmed Paşa, iki kerem redifli manzume daha kaleme almıştır: Bir kıta-i kebire ve iydiye.⁴ Ancak üç şiir, *Divân* nüshalarına zaman zaman birbirine karıştırılarak aktarılmıştır. *Divân*'ın tenkitli metninin neşrinde bu rivayetlerden birinin esas alınması, daha sonra manzumeler hakkında yapılan çalışmalarda da belirsizliğin devam etmesine yol açmıştır. Bu üç manzumenin metnindeki karışıklık ve belirsizlikler, *Ahmed Paşa Divânı*'nın yeni bir tenkitli metnini hazırlamak amacıyla bir araya getirilen *Divân* nüshalarından da faydalanarak giderilmeye çalışılacak ayrıca ünlene şiir dışındaki iki manzumenin sunulduğu devlet adamları hakkındaki bulgular paylaşılacaktır.

Kerem Redifli Manzumelerin Birleştirilmiş Rivayetleri Hakkında

Müstensih ya da araştırmacının metni bir kurgu içinde vermesi, kusursuza ulaşma düşüncesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ahmed Paşa'nın vefatına yakın bir zamanda II. Bayezid'in emriyle Ali Şir Nevâî'nin gazellerine nazireler yazdığı bildirilmektedir (Kılıç, 2018, s. 110). Bu şiirleri içeren bir divanı tertip edip etmediği ise bilinmemektedir. Ancak vefatından dört yıl sonra 906/ 1500-1501'de istinsah edilen Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emiri 11 ve tarihsiz Ali Emiri 13 nüshaları; bu yeni şiirleri ihtiva eden, en erken dönemde düzenlenen nüshalar olarak öne çıkar. Bu nüshalarda kerem redifli üç şiir ayrı ayrı bulunmaktadır. Ahmed Paşa'nın vefatından sonra müstensihlerin bütün şiirleri ve rivayetleri içeren eksiksiz bir *Divân* nüshası oluşturma gayretinde oldukları saptanmıştır.⁵ Yukarıda anılan iki nüshanın devamı niteliğinde olan ancak farklı bir kaynaktan alınan yeni şiirlerle en kapsamlı, en erken düzenlenen nüshalardan biri olan Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya Nu. 3942, bu tutumun belirgin örneklerinden biridir. Benzer tutum; Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eser Kütüphanesi, Hazine Nu. 1096, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi Nu. 2605 nüshalarında da sürdürülür. Hemen hemen yakın bir dönemin ürünü olan bu üç nüshadan Esad Efendi'de kerem redifli kasidelerin

³ *Latîfî Tezkiresi*'nde *Kerem Kasidesi*'nden üç beyit alıntılanmıştır (Canım, 2018, s. 114). İki beyit, tenkitli metindeki iydiye kasidesinin 33 ve 36. beyitleri olarak bulunmaktadır (Tarlan, 1966, s. 84).

⁴ Ahmed Paşa'nın kerem redifli üç manzume kaleme aldığını yalnızca Tahir Olgun dile getirmiştir (Ahmed Paşa Divânı'nın Nesre Çevrilişi, F. S. Türkmen 86, v. 2).

⁵ Müstensihlerin bu eyleminin, metnin birleştirilmiş bir yeni sürümüne olanak sağladığı da değerlendirilmektedir (Bordalejo, 2011).

olduğu varaklar kayıptır.⁶ Hazine ve Ayasofya'da ise *Kerem Kasidesi* ve kıtanın beyitleri bir araya getirilmiştir. Bunun sebebine ilişkin bir kayıt bulunmasa da şiirlerin muhatabının aynı devlet adamı olması ve yakın bir dönemde hazırlanmış olmaları düşüncesi ağırlık kazanmaktadır. 16. yüzyılın sonunda düzenlenen ve aynı kaynaktan çoğaltılan İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Nu. T.773 ve İnebey Yazma Eser Kütüphanesi, Nu. 4289 nüshalarında da benzer bir anlayış benimsenmiştir.

936/ 1529'da istinsah edilen İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Nu. T.2949'da ise kendisinden önce düzenlenen ve ulaşılabilen bütün nüshalardan farklı olarak -yine müstensihin tasarrufuyla- ıydiye ve kıta-i kebire birleştirilmiştir. *Dîvân*'ın tenkitli neşrini hazırlayan Ali Nihad Tarlan bu rivayeti esas almıştır.⁷ Bu eserden yararlanarak kerem kasideleri hakkında yapılan çalışmalarda⁸ da iki şiirin birleştirildiği rivayet sürdürülmüştür.

Kerem redifli şiirlerin birleştirilmiş rivayetlerinin *Ahmed Paşa Dîvânı* nüshalarındaki dağılımı ise şöyledir:

1.⁹ *Kerem Kasidesi* ve kıta-i kebirenin birleştirildiği rivayet

1.1.¹⁰ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T.773; İnebey Yazma Eser Kütüphanesi, 4289; Fransa Milli Kütüphanesi, 374; Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine 1096; Upsala Üniversitesi, 665; Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi 3722.

1.2.¹¹ Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya 3947; Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Atıf Efendi 2054; Almanya Milli Kütüphanesi, Diez A oct. 68; Mısır Milli Kütüphanesi, M.161; Fransa Milli Kütüphanesi, 143; Fransa Milli Kütüphanesi, 375; Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar 3885.

2. İydiye ve kıta-i kebirenin birleştirildiği rivayet: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T.2949.

Yukarıdaki verilerden hareketle farklı kaynaklardan çoğaltıldığı tespit edilen pek çok nüshada Fatih Sultan Mehmed'e sunulan iki manzumenin birleştirildiği rivayet

⁶ Esad Efendi nüshasından çoğaltıldığı tespit edilen Mısır Milli Kütüphanesi, Nu. 18'de üç kerem manzumesi bulunmaktadır.

⁷ Kıta-i kebireye "24-38. beyitler ayrı manzumedir." ifadesiyle işaret edilmektedir (Tarlan, 1966, s. 83).

⁸ İrkılata, 2007; Göre, 2009; Çakıcı, 2010; Yılmaz, 2017.

⁹ Bu rivayetin olduğu nüshalar, ıydiyenin bulunmasına göre iki gruba ayrılmıştır.

¹⁰ Bu alt gruptaki nüshalarda ıydiye bulunmamaktadır.

¹¹ Bu alt gruptaki nüshalarda ıydiye bulunmaktadır.

kabul görmüştür. Sayıca sınırlı olsa da bu rivayetin olduğu nüshaları esas alan tezkire, mecmua, seçki ve makaleler hazırlanmıştır.¹²

Kıta ve İydiyenin Sunulduğu Devlet Adamları Hakkında

Kerem redifli kıta-i kebare, Fatih Sultan Mehmed'e sunulmak üzere kaleme alınmıştır. Manzumede vezirlik görevinden azledilerek hapsedilen, affedildikten sonra saraydan uzaklaştırılan şair, durumunu ve beklentilerini padişaha arz ederek yardım dilemektedir.¹³

Padişahın desteğinden mahrum kalan sanatçı, büyük bir ekonomik zorluğun içine düşmüştür. Dünya memduhun lütfuna boğulmuşken o, kapı kapı dolaşıp kerem ekmeği bulamaz hâle gelmiştir.

“Ne revâdur ki cihân luţfuña ğarķ olmış iken
Kapı kapı tolanam bulamayam nân-ı kerem” (Tarlan, 1966, s. 84)

Manzume, *Kerem Kasidesi* ile çok yakın bir dönemde kaleme alınmıştır. Şairin işlediği günahı ve özrünü tekrar ifade ettiği aşağıdaki beyitler bu düşünceyi doğrulamaktadır:

“Ne kerem ola ki mağlûb idine anı günâh
Ne güneş var ki zebûn eyleyimez anı kerem

“Tutmışuz çünkü hacâlet yüzine ‘özr etegin
‘Ayb-püş olsa ba‘îd olmaya dâmân-ı kerem” (Tarlan, 1966, s. 84)

Şair; bir dönem veziri, musahibi olup yakınında bulunduğu padişahın merhamet ve kerem vasfına başvurarak beklenti, şikâyet ve isteklerini dillendirir. Soru ifadelerinin geçtiği beyitlerde ise sitemli bir söyleyişe başvurduğu görülmektedir:

“N’içün iflâsum ola mücib-i taķlîl-i ‘aţâ
N’içün ihlâşum ola bâ‘iş-i ħirmân-ı kerem

Niçe bir gülmeye bu ğonca-i gülzâr-ı ümîd
Bezenürken dem-i luţfuñla gülistân-ı kerem

Şu baturmaz utanur kendü murebbâlarını

¹² Darülfünun Edebiyat Medresesi, 1336; İlaydın, 1956; Karavelioğlu, 2015; Açıkgöz, 2017; Canım, 2018.

¹³ Ahmed Paşa'nın kerem redifli kıtası manzum bir arz-ı hâl niteliği taşımaktadır. Eser, divan şiirinin bu türde yazılan ilk örnekleri arasında yer almaktadır. Batıslam (2008)'in şairin ekonomik sıkıntılarını belli bir kişiye ifade ederek taleplerini ilettiği bir tür olarak tanımlayıp şikâyet ve hasb-i hâllerden ayırdığı manzum arz-ı hâlin belirtilen özellikleri Ahmed Paşa'nın kerem redifli kıtasında tespit edilebilmektedir.

Beni n' için batura guşşaya 'ummân-ı kerem
 Beni hâr eyleme çün 'izzeti sen virmiş idüñ
 Luţfuña olma perişân ki budur şân-ı kerem

Hâric-i merkez ü hadd oldı çü üftâdeligüm
 Demidür merhamet it var ise imkân-ı kerem" (Tarlan, 1966, s. 84)

Kıta-i kepire, ele geçen en eski *Dîvân* nüshası olan 888/ 1483 tarihli Almanya Milli Kütüphanesi, Ms. Or. Oct. 2127'de "Der Medh-i Fatih Sultan Mehmed" başlığıyla verilmiştir. Yine şair hayattayken aynı müstensih tarafından 900/ 1495'te düzenlenen Arif Hikmet Bey Kütüphanesi, Nu. 811 nüshasında ise "Der Vâsîf-ı Hâl" başlığı tercih edilmiştir. Söz konusu *Dîvân* nüshalarının tertibinde *Kerem Kasidesi* ve kıta art arda verilmiştir.

Ahmed Paşa'nın ıydiye türündeki kerem redifli kasidesi, bir devlet adamının - vezirin- bayramını tebrik etmek ve maddi yardım dileğini iletmek amacıyla yazılmıştır. Kasidenin muhatabı hiçbir nüshada zikredilmemiştir. Yalnızca Almanya Milli Kütüphanesi, Diez A oct. 68'de *Kerem Kasidesi*'nden sonra "Der Medh-i Veziri" başlığıyla bulunmaktadır (v. 17). Şiirin Fatih Sultan Mehmed'in sadrazamı Mahmud Paşa adına yazıldığı görüşü, *Ya'nî kim âşaf-ı devrân mu'în-i fuzalâ // K'ayağı toprağıdur sürme-i a'yân-ı kerem* beytinden yola çıkılarak Tahir Olgun tarafından dile getirilmiştir (Ahmed Paşa *Dîvânı*'nın Nesre Çevrilişi, F. S. Türkmen 86, v. 2). Şiirdeki bazı beyitlerden bu düşüncenin isabetli olduğu çıkarılmaktadır. Mahmud Paşa, iki kez sadrazamlık makamına atanmış (1454-1472); bu görevi Fatih Sultan Mehmed'in hükümdarlığında en uzun süre sürdürmüş devlet adamıdır (Tekindağ, 2003). Aşağıdaki beyitlerde tekrar eden "yine" ifadesi ile hem Mahmud Paşa'nın cömertlik vasfı vurgulanmakta hem de uzun süren vezirlik görevine işaret edilmektedir. Ayrıca kutlanan bayram vesilesiyle *fakirlik karanlığında kalan* şairi himaye etmesi talebi iletilmiştir:

"Yine 'id oldı bugün irdi çü devrân-ı kerem
 Zevk ü 'iş it yine hürrem olup ey kân-ı kerem

Yine cüduñla biter verd-i gülistân-ı 'aâ
 Yine sözüñle olur mîve-i bostân-ı kerem

Saña biçdi yine bir hil'ati hayyât-ı cihân
 Kim anuñ dâmeni cüd oldı girjbanı kerem

N'ola ger yâd idesin Aħmed'i bir luţfuñ ile
 Gerçi lâyıķ degülem saña budur şân-ı kerem

Zulmet-i fakruñ içinde alana göster yol
Maqla‘ından toıca bu meh-i tbn-ı kerem” (Tarlan, 1966, s. 82)

Adn mahlasıyla şiirler kaleme alan, vefatından sonra halk nazarında velayet makamında kabul edilen Mahmud Paşa, kaynaklara göre hiçbir Osmanlı vezirinde bulunmayan özelliklere sahipti (Tekinda, 2003). Kasidenin medhiye bölümünde onun ilme değer verme; ilim ve sanat erbabını koruma, destekleme vasıflarına yer verilmiştir.

“‘İlmn ile oınur na-i devrân-ı ‘ulm
Adun ile yazılır defter  dîvân-ı kerem

Ehl-i fazln bilinr adri senün apunda
Hzretn alsa eline yine mzn-ı kerem

eker-i midatnn ttisi co geri eh
Görme her ttiyi bir ey ekeristn-ı kerem” (Tarlan, 1966, s. 84)

İydiyenin Mahmud Paşa’ya sunulmak üzere kaleme alındığı grn, şairin tarih manzumeleri ve saraydan uzaklaştırıldıktan sonra atandığı görevlerin yaklaşık zamanı da desteklemektedir. Kaynaklardan ulaşılan bilgilere göre Ahmed Paşa, padişah tarafından affedildikten sonra 30 akçe maala Bursa’da Orhan, Muradiye ve Emir Sultan vakıflarına müteveli olarak görevlendirildi. Ancak bu görevlerden memnun kalmadığını bir manzume yazarak padişaha bildirdi. Bunun zerine Fatih döneminde önce Sultanönü daha sonra da Tire, Ankara livalarına mutasarrıf olarak atandı (Karabey, 1992, s. 6, 7). Ahmed Paşa, 878/ 1473’te yapılan Otlukbeli Savaşı’nda bizzat bulunduğunu Arapça yazdığı bir tarih manzumesinde ifade etmektedir (Tarlan, 1966, s. 369). Bu savaşta müteveli görevinden sonra atandığı yönetici pyesiyle bulunmuş olmalıdır (zerdin, 1960). Otlukbeli Savaşı ve öncesindeki uzun zaman diliminde Mahmud Paşa sadrazamlık görevini sürdürmekteydi.

Kerem Kasidesi’nin son dizesi şiirin yazılı tarihini veren bir kaside-i tarihiyye olduğu Ebubekir S. ahin tarafından tespit edilmiştir. Buna göre ünlü kaside, 873/ 1468-1469’da kaleme alınmıştır (ahin, 2010). Araştırmacının sunduğu bildiride belirttiği yıl, yukarıdaki tarih manzumesine bağlı olarak ulaşılan çıkarımı büyük lde doğrulamaktadır. Ahmed Paşa, Bursa’da görevlendirilmesinden önce, affedildikten kısa süre sonra kerem redifli kıta ve iydiyeyi kaleme almış olmalıdır. Zira padişahın affıyla serbest kalan şairin herhangi bir haminin desteğini alamadığı için ihtiyaçlarını karılayamayacak duruma dtu bu manzumelerden tespit edilebilmektedir.

İydiye ve kıtanın sunulma kronolojisi ve manzumelerle beklenen desteğin ne lde sağlandığı, alıntılanan beyitlerdeki vurgulu ifadelerden çıkarılabilmektedir.

"Dest-i cüduñla senüñ 'âm olalı ihsânüñ
Ƙapuña geldi umar âb-ı şehâ nân-ı kerem" (İydiye, 2. beyit)

"Ne revâdur ki cihân luţfuña ğarğ olmuş iken
Ƙapu Ƙapu Ƙolanam (dilenem) bulamayam nân-ı kerem" (Kıta, 2. beyit)

Beyitlerin ikinci dizelerinin birbirlerine gerekçe ilişkisi ile bağlanabildiği, bu nedenle önce ıydiye sonra da kıtanın yazıldığı değerlendirilmektedir. İydiyeden alıntılanarak vurgulanan dizedeki "âb, nân" ifadeleri ile şairin cömertliğiyle bilinen vezirin makamına temel ihtiyaçlarının karşılanması için yöneldiği ima edilmektedir. Kıtada ise şair, padişaha dolaştığı -ya da dilendiği-¹⁴ hiçbir kapıdan bir ekmek bulamadığı serzenişinde bulunmaktadır. Dizede geçen *kerem ekmeğinin bulunamadığı kapı* ile ıydiyenin sunulduğu vezirin makamı kastedilmiş olmalıdır. Böylece şairin ihtiyaçlarını karşılaması için bayramda bir kaside sunduğu Veziriazam Mahmud Paşa'dan beklediği ilgiyi göremediği, bunun üzerine durumunu Fatih Sultan Mehmed'e arz etmek üzere kıtayı kaleme aldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirmeler

Ahmed Paşa'ya ait kerem redifli üç manzume bulunmaktadır. Bu üç manzume de şairin saraydan uzaklaştırılmasına yol açan olayın bir sonucu olarak yakın dönemde kaleme alınmıştır.

Ahmed Paşa Divânı'nın Ali Nihad Tarlan tarafından hazırlanan tenkitli neşrinde ve esas alınan nüshada Fatih Sultan Mehmed'e sunulan kıta ve veziri için kaleme alınan ıydiyenin iç içe verilmesinin şiirin estetik değerleri açısından olumlu sonuçları olsa da metinlerin asıl hâllerinde bozulmaya yol açtığı değerlendirilmektedir.

İydiye, yirmi dokuz beyitten oluşmaktadır. Taleplerin ifade edildiği beyitler, *Kerem Kasidesi*'ne göre az sayıdadır. Bu nedenle bir arz-ı hâl olarak kaleme alınan kıta ile birleştirilerek manzumeyi daha güçlü bir söyleme kavuşturma düşüncesi sezilmiştir.

Kerem Kasidesi'nin bazı beyit, kafiye ve motifleri ıydiyede tekrar etmiştir.¹⁵ Bu, ıydiyenin tashih edilerek taslak hâlinde çıkarılmadığını göstermektedir.

İydiye, *Ahmed Paşa Divânı*'nın II. Bayezid'in emriyle tertip edilen ilk hâlini temsil eden nüshalarda bulunmamaktadır.¹⁶ İncelenen mecmuaların hiçbirinde bu kasideye rastlanmamıştır. Manzumenin sunulduğu Mahmud Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'in şehzadelerinden Mustafa'nın öldürülmesinde dahli olduğu suçlamasıyla idam edilmiş

¹⁴ Divan nüshalarında yaygın olarak "dilenem" varyantı bulunmaktadır.

¹⁵ Çakıcı (2010), iki kasidenin dokuz beytinin kafiye kelimeleri bakımından benzerlik taşıdığını tespit ederek iki kasidenin bir kasidenin ön çalışmaları olabileceği çıkarımında bulunmuştur.

¹⁶ Böylece, kerem redifli ıydiyenin Ahmed Paşa'nın vefatına yakın kaleme aldığı Ali Şir Nevâî nazirelerinin yanı sıra yeni şiirleriyle *Divân*'a eklendiği sonucuna ulaşılmaktadır.

olması (Tekindağ, 2003) ve yukarıda değinilen zayıf yönlerinin bu tercihte rol oynadığı varsayılmaktadır.

Ahmed Paşa Dîvânı'nın tenkitli neşri hazırlanırken ıydiyenin dua bölümündeki iki¹⁷, kıtadaki bir beyit¹⁸ metinden çıkarılmıştır. Bunda *Kerem Kasidesi*'ndeki beyitlerle benzerliğin neden olduğu tekrara düşmeme kaygısı etkili olmuştur. Ayrıca naşir, ilk manzumenin dua bölümündeki 33-35. beyitlerin 34. beyitte geçen “id” ifadesinden dolayı ıydiyenin sonunda bulunmasının daha doğru olacağını belirtmiştir (Tarlan, 1966, s. 63). Kerem kasideleri hakkında ilk makaleyi hazırlayan İlaydın (1956)'a göre manzumeler, şairin hapsedildiği kapıcılar odasında kaleme alınmıştır. Dua bölümündeki beyitlerden iki kasidenin de Kurban Bayramı'nda sunulduğu anlaşılmaktadır. Konu edilen beyitte geçen bayram ile gerçek bir bayramın yanı sıra “sevinçli bir olayın yaşanmasını sağlama” anlamının çıkarılabildiği, beyitlerin bulunduğu dua bölümünün ise kasidenin bağlamına uygun düştüğü sonucuna varılmaktadır.

Ahmed Paşa Dîvânı, bazı manzumelerin birden fazla sürümünün müstensihler tarafından birleştirildiği, bunun da farklı bir sürüm için yeni bir başlangıç noktası olduğu görüşünü (Bordalejo, 2011) destekleyen örnekleri ihtiva etmektedir. Kerem redifli manzumeler, bu kuramın *Ahmed Paşa Divanı*'ndaki en yaygın örneğidir. Şairin Fatih Sultan Mehmed'e sunduğu “dost” redifli kaside de benzer bir özellik taşımaktadır. Kasidenin bir nüsha grubunda aynı redifli yedi beyitlik bir gazelle birleştirildiği, matla beytinin Karamanlı Nizâmî'nin bir kasidesinden alıntılanarak değiştirildiği tespit edilmiştir.¹⁹ “Kerem” ve “dost” redifli manzumeler ile örneklenen veriler, *Dîvân*'ın soygaçının inşasında da kullanılabilir.

Bu makalede, divan şiirinin önemli bir temsilcisine ait şiirlerin asıl hâllerine ulaşarak aktarmanın yanı sıra metin tenkidinde, özellikle sanatsal metinlerin hazırlanmasında, araştırmacıların metnin tashihi ya da tamirinde hangi sınırları bir çerçeve olarak belirlemesi gerektiği sorusunun gündeme gelmesi hedeflenmiştir.

¹⁷ Nice k' iklîm-i mürüvvetde geçe hüküm-i vefâ
Nice ki şaḥn-ı 'aḫâda ḫura dîvân-ı kerem

Dest-i in 'âmuñla yapıla bu kaşr-ı seḫâ
Himmetüñle yucala bu eyvân-ı kerem

¹⁸ Nice kim ḫuta varak şaḫları defter-i cüd
Nice kim yaza kalem dillere dîvân-ı kerem

¹⁹ “Şaçdı kâfûr üzre 'anber kâkül-i miskîn-i dost

İtdi âfâkı mu'atḫar kâkül-i miskîn-i dost” (İpekten, 2020, s. 108)

Ahmed Paşa Divanı'nda bu beyit tenkitli metne alınmayıp aparatta verilmesine rağmen yalnızca bu beytin yer aldığı nüsha ailesinde bulunan ve gazelden alıntılanan üç beyit kasideye dahil edilmiştir (Tarlan, 1966, s. 50-54).

Kaynaklar

- Batıslam, H. D. (2008). "Divanlardaki manzum arz-ı hâller". *Turkish Studies*, 3 (1), 209-218. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.265>
- Bordalejo, B. (2011). Metin tenkidi yöntemlerinden stemmatik yaklaşımın tarihi. Bedir, M. (Derl.), *Stemmatik tenkitli metin neşrinde soy-ağacı yaklaşımı* (s.43-70). Küre Yayınları.
- Canım, R. (2018). *Latîfî tezkiretü'ş-şu'arâ ve tabsiratü'n-nuzamâ*. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-216998/latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzama.html>
- Çakıcı, B. (2010). Bir sürgünün hikâyesi: kerem kasidesi üzerine bazı düşünceler. B. (Ed.) *Bursalı şair Ahmed Paşa ve dönemi* (s. 185-193). Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Darülfünun Edebiyat Medresesi (1336). *Bursalı şair Ahmed Paşa divanından bazı parçalar*. Darülfünun Matbaası.
- İlaydın, H. (1956). "Kerem kasideleri". *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, 2, 1-18.
- İpekten, H. (2020). *Karamanlı Nizâmî divânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-265523/karamanli-nizami-divani.html>
- İsen, M. (1997). *Sehi Bey tezkiresi Heşt-behişt*. Akçağ Yayınları.
- İsen, M. (2017). *Künhü'l-ahbârın tezkire kısmı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194288/kunhul-ahbarin-tezkire-kismi.html>
- Karabey, T. (1992). *Ahmed Paşa (Hayatı, edebi kişiliği, eseri ve bazı şiirlerinin açıklamaları)*. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Kılıç, F. (2018). *Âşık Çelebi meşâ'irü'ş-şu'arâ*. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-210485/asik-celebi-mesairus-suara.html>
- Olgun, T. *Veliyyüddînoğlu Ahmed Paşa Divânı'nın nesre çevrilişi*. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi. F. S. Türkmen, No. 85, 86.
- Özergin, M. K. (1960). "Ahmed Paşa'nın tarih manzumeleri (855-896/1451-1491)". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 10, 161-184.
- Şahin, E. S. (2010). Kaside vadisinde Ahmed Paşa ve Nefî. Kemikli, B. (Ed.) *Bursalı şair Ahmed Paşa ve dönemi* (s. 138-149). Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Tarlan, A. N. (1966). *Ahmed Paşa divanı*. Milli Eğitim Basımevi.
- Tekindağ, Ş. (2003). "Mahmud Paşa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (s. 376-378). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mahmud-pasa>